

Paolo Đordano

**TAS
MA
NIJA**

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

— Laguna —

Naslov originala

Paolo Giordano

TASMANIA

Tasmania, Paolo Giordano – © 2022 Giulio Einaudi editore

This edition published in agreement with the Proprietor
through MalaTesta Literary Agency, Milan

Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

**TAS
MA
NIJA**

Sadržaj

Prvi deo	
<i>U slučaju apokalipse</i>	11
Drugi deo	
<i>Oblaci</i>	137
Treći deo	
<i>Zračenje</i>	265
<i>Izjave zahvalnosti.</i>	285
O autoru.	287

Would you agree times have changed?
Bright Eyes, *Clairaudients (Kill or Be Killed)**

---

* Engl.: Slažeš li se da su se vremena promenila? Bright Eyes, Ljudi prirodno-
g sluha (Ubij ili budi ubijen). (Prim. prev.)

PRVI DEO
U SLUČAJU APOKALIPSE

U novembru 2015. obreo sam se u Parizu kako bih prisustvovao konferenciji Ujedinjenih nacija o klimatskom vanrednom stanju. Ne kažem da sam se tamo „obreo“ zato što nisam želeo da budem na njoj; naprotiv, već sam duže vreme razmišljao i čitao o ekologiji. Ali da nije bila planirana konferencija o klimi, verovatno bih pronašao neki drugi izgovor da otkupujem, neki oružani sukob, humanitarnu krizu, neki problem drugačiji i veći od mojih problema ne bih li njime zaokupio svu svoju pažnju. Možda se ta opsednutost nekih od nas predstojećim katastrofama, ta privlačnost koju osećamo prema tragedijama, a koju brkamo sa plemenitošću, i koja će, verujem, biti u središtu ove priče, može svesti upravo na potrebu da u svakom previše komplikovanom razdoblju svog života pronađemo nešto komplikovanije, hitnije i opasnije, u čemu bismo razvodnili svoju ličnu patnju. Možda plemenitost stvarno nema nikakve veze sa svim tim.

To je bio čudan period. Žena i ja smo pokušavali da dobijemo dete, trudili smo se oko tri godine, podvrgavali medicinskim postupcima od kojih je svaki sledeći još više

ponižavajući od prethodnog. Tačnosti radi, morao bih, do-
duše, da kažem kako se tim postupcima podvrgavala pr-
venstveno ona, pošto sam ja, od jednog trenutka pa nadalje,
uglavnom igrao ulogu tužnog posmatrača. Uprkos našoj
slepoj odlučnosti i uloženoj pozamašnoj količini novca, plan
nije uspeo. Ni injekcije gonadotropina, ni postupci in vitro,
pa čak ni tri obeshrabrujuća putovanja u inostranstvo, o
kojima nikome nismo rekli ni reč, nisu dali rezultate. Bož-
ja poruka sadržana u tim uzastopnim neuspesima bila je
jasna: to nam nije bilo suđeno. Budući da sam odbijao to
da priznam, Lorenca je odlučila i u moje ime. Jedne noći,
sa suzama koje su se već osušile ili koje možda uopšte nije
ni pustila (to nikad neću saznati), saopštila mi je da više
ne namerava... Upotrebila je taj nedovršeni izraz – više
ne nameravam... Legao sam na bok okrenuvši joj leđa, i
prihvatio narastajući gnev zbog odluke koja mi je delovala
nepravredno i jednostrano.

Moja mala lična katastrofa bila mi je tih dana važnija
od one planetarne, od gomilanja gasova staklene bašte u
atmosfera, povlačenja lednika i podizanja nivoa okeana. Pr-
venstveno zato da bih je se rešio, tražio sam da me *Korijere
dela sera* akredituje za konferenciju o klimi u Parizu iako
je rok za podnošenje zahteva već istekao. Morao sam da ih
molim, kao da je to za mene događaj koji ne smem da pro-
pustim. Treba da mi plate samo let i članke koje ću napisati.
Za smeštaj ću se snaći, spavaću kod prijatelja.

Đulio je živeo u iznajmljenom mračnom dvosobnom stanu u
četрнаestom arondismanu, u *Rue de la Gaîté*. Ulica radosti?,
rekao sam ušavši. Baš ti i ne priliči.

U pravu si. Da sam na tvom mestu, ne bih se previše zanosio.

Godinama ranije delili smo stan u Torinu, Đulio kao student iz unutrašnjosti, ja kao povlašćeni momak koji je želeo da doživi iskustvo odlaska od kuće iako su mi roditelji živeli na pola sata vožnje autobusom odatle. Za razliku od mene, Đulio je, posle završetka studija, ostao u fizici. Bezbroy puta je menjao prebivalište, uvek u Evropi, jer je osećao nesavladivu političku odbojnost prema Sjedinjenim Američkim Državama. U međuvremenu se oženio i razveo, dobio dete i na kraju stigao u Francusku s istraživačkom stipendijom za Politehničku školu, u kojoj se bavio modelima haosa primenjenim na finansije.

Kao dvadesetogodišnjaci večerali smo dve porcije testenine, ne postavivši sto, i ja sam mu pričao o razlogu zbog koga sam došao u Pariz – onom zvaničnom. Đulio je potražio neku knjigu na polici. Jesi li pročitao ovu?

Odgovorio sam da nisam prevukavši palcem preko ruba stranica. *Slom*, promrmljao sam, deluje mi savršeno.

Iznosi zanimljiv pogled na izumiranje. Zadrži je.

Malo mi se motala po glavi reč „izumiranje“, nalik na nalepnicu za nečiju ličnu sudbinu. Pokupio sam tanjire dok mi je Đulio kratko pričao šta ima novo s Adrijanom koji je upravo napunio četiri godine. Bio sam malo pospan zbog ugljenih hidrata, ali vino smo popili do kraja, pa smo izašli iz kuće kako bismo nastavili da pijemo.

Napolju je bilo sumorno, Pariz je izgledao kao da je ratno stanje. Grupa terorista je, nekoliko dana ranije, ušla u koncertnu dvoranu dok su nastupali *Eagles of Death Metal* i nekoliko minuta pucala u gustu masu. Drugi teroristi napali su bistroe, a dvojica su se raznela ispred *Stadiona Francuska*. Lorenca i ja smo toga dana imali prijatelje na večeri, njena majka nam je javila. Lorenca se nije javila na prvi, pa čak ni na drugi poziv, ali bila joj je sumnjiva ta upornost i na

kraju je popustila. Njena majka je rekla: uključite televizor. Samo to. Mobilni telefoni svih nas bili su zasuti porukama. Čutke smo više od jednog sata pratili najnovije vesti u direktnom prenosu, a onda su naši prijatelji otišli zbog potpuno iracionalne potrebe da provere kako im je sin koji je ostao kod kuće. Lorenca i ja smo dugo ostavili televizor uključen, crvena traka neprekidno je prolazila u dnu ekrana, ali sada se vrteo isti tekst. Jelo je bilo na stolu, hladno, a na našu prestravljenost nadovezalo se još nešto: lični užas, žalost – iako nam niko nije umro – koja se osećala u stanu danima, tačnije od one noći kad je rekla da više ne namerava... i kad sam se okrenuo na drugu stranu.

Đulio i ja smo malo pešačili pored centara za masažu zatamnjenih izloga, seks-šopova i prodavnica azijskih prehrambenih proizvoda. Onda smo seli u jedan nasumice odabrani lokal, na stolice okrenute prema ulici, i naručili dva piva. Nastavio je da priča o knjigama koje je pročitao: o priručnicima o digitalnom nadzoru, arapskim prolećima i novim populizmima i Đulio je čitao neverovatno mnogo knjiga. Njegovo viđenje stvarnosti mnogo je složenije, mnogo odgovornije od mog, tako je bilo otkad sam ga upoznao. Na fakultetu je dve godine zaredom koordinisao rad studentske organizacije u auli B1, u suterenu, u kojoj su visili manifesti organizacije *No Nuke* i fotografija Orijane Falači čije je ime bilo prepravljeno u ORINA,* dok sam ja silazio u B1 samo u pauzi za ručak i samo zato da bih bio s njim, kao da je njegova blizina dovoljna da postanem malo svesniji, malo moralniji.

Slušao sam ga u Ulici radosti kako priča pijuckajući pivo. Pustio sam da mi njegova neupitna stručnost, buka automobila

---

* It.: mokraćá. (Prim. prev.)

i braunovsko kretanje* ljudi pročišćavaju um. U kratkim pazama razgovora obojica smo gledali negde drugde i činilo mi se da u tim trenucima obojica vidimo isti prizor: crna avet izronila bi iz gomile i podigla ruke uvis, a onda bi izrešetala lokal rafalima iz automata. S obzirom na to kako sam se u dubini duše osećao – jalovo, bez budućnosti – deo mene priželjkivao je da se to stvarno desi. Bila je to glupa i sramna fantazija, puna samosažaljenja, a ipak sam je dopustio sebi, mada to nisam rekao Đuliju. Nikad mu nisam pominjao temu dece. Naše prijateljstvo je uvek bilo jedno od onih u kojima se raspravlja o spoljnom svetu i maksimalno izbegava razgovor o sebi i možda je zato toliko dugo trajalo.

Narednog jutra uhvatio sam voz Regionalne ekspresne železnice na liniji B, a zatim autobus kako bih stigao u Burže, gde se održavao COP21.** Na ulazu je kontrola bila iscrpljujuća, ali smo nakon toga mogli slobodno da se krećemo. Paviljoni, male ili srednje aule, plenarna i paralelna zasedanja, podeljena po bojama. Hostesa mi je pokazala pres-salu sa mojim mestom, žičanim internetom i svime što mi je potrebno. Razmetao sam se znanjem koje nisam posedovao.

Posle višednevnog učešća na raznim okruglim stolovima, donekle nasumice odabranim iz programa, morao sam da priznam kako nije imalo bogzna šta da se kaže. Na zasedanjima se raspravljalo o određenim stavovima i paragrafima, pa čak i pojedinačnim terminima koji će se na kraju pojaviti u sporazumu. Izlaganja su bila suvoparna ili preterano uopštena. Čovekova okolina je dosadna tema. Događaji se sporo odvijaju, nema akcije i tragedije, osim u domenu mogućeg. S druge strane, prepuna je dobrih namera. Evo šta je skriveni

---

* Nasumično kretanje čestica u tečnosti. (Prim. prev.)

** Dvadeset prva godišnja Konferencija strana (*Conference of Parties*) o klimatskim promenama. (Prim. prev.)

problem klimatskog vanrednog stanja: to je užasno dosadna tema. Čoveku se čak prispava dok prisustvuje formulisanju međunarodnog sporazuma. Trebalo je da budem svedok svakog milimetarskog napretka i predstavim ga kao revolucionaran korak, ali koga to može da zanima? Koga, kad sam ja prvi dremao u polumračnim salama, otežao od sendviča koje sam jeo sve vreme, pospan od jednoličnih izlaganja senegalskih i kubanskih delegata, pa čak i onih koji su sa Tibeta došli u tradicionalnim tunikama?

Posle pet dana nisam napisao ni jedan jedini članak. Iz redakcije su počeli da me pitaju kakve su mi namere. Razmišljam, uveravao sam ih, treba mi još samo malo.

Za večerom sam pričao Đuliju o tome. Ta instalacija, minijatura Ajfelova kula napravljena od naslaganih stolica, najzanimljivije je što sam uspeo da pronađem. Ali čini mi se da to nije dovoljno za članak.

Koliko je minijatura?

Ovoliko je visoka.

Onda nije dovoljno.

Spremio sam nam kotlete koje sam kupio vakuumirane u samoposluzi gde se prodaju organski proizvodi. To je trebalo da bude znak zahvalnosti. Dok sam ih spremao, napravio sam veliki dim, ali Đulio nije ništa rekao kad je ušao.

Da, klima je užasno dosadna tema, priznao je.

Pomislio sam da će se razgovor tako završiti, ali je posle kraćeg razmišljanja rekao: Mogao bi da se vidiš s Novelijem. Možda će ti ispričati nešto što nije dosadno.

A ko je on?

Fizičar, kao i mi.

Koliko ima godina?

Manje od pedeset. U Rimu je držao vežbe iz metoda. Na vežbama je bio vrlo simpatičan, ali je na usmenom ispitu bio grozan. Tada je bio vatreni antikapitalista.

Kao ti?

Đulio se nasmešio: Gori. Pronašao sam ga ovde u Parizu. Sad se bavi klimatskim modelima, nečim što ima veze s oblacima. Povezaću te s njim ako hoćeš.

Verovatno sam slegnuo ramenima pretvarajući se da ću razmisliti o tome, ali sam se već čvrsto uhvatio za tu mogućnost. Bio sam spreman na sve samo da ne moram još jedan dan da tumaram između paviljona koji odjekuju od glasova, prevrćući u glavi opšta mesta o bolesnoj planeti.

Nisam očekivao da će me Noveli još iste večeri pozvati u pivnicu u Ulici Monž. Otišao sam pešice iako je do tamo bilo skoro tri kilometra. Celim putem sam gledao u mobilni pokušavajući da prikupim što više podataka o dr Jakopu Noveliju. Na mreži nije bilo mnogo toga, tada još nije bio dovoljno poznat (niti dovoljno ozloglašen) da bi imao stranicu na *Vikipediji*, ali imao je svoju, prilično jednostavnu stranicu samoukog blogera na *Vordpresu*. Na njoj je nabrajao najnovije radove i davao informacije u vezi sa svojim predavanjima o složenim sistemima. Tu je bila i galerija sa fotografijama oblačnog neba s podacima o tipovima gasovitih formacija: altostratusi, cirusi, kumulonimbusi, nomenklatura koju sam odbio da naučim za ispit iz meteorologije zato što je vredela samo tri boda.

Nisam vas čekao, naručio sam, rekao mi je Noveli, koga, kako se činilo, ni najmanje nije grizla savest zbog toga. Računao sam da će vam trebati manje vremena.

Pešaćio sam.

Od četrnaestog arondismana?

Delovao je zburnjeno, ali nije ništa dodao. Ispratio je, međutim, moj pogled na njegov tanjir, na brdo hrane u njemu.

Veliki je, a? Zato i dolazim ovamo. Iako ne bi trebalo jesti hamburgere ove veličine. Zbog emisija CO₂, naravno. Ali,

pre svega, zbog arterija. Samo što su ovi stvarno neodoljivi. Vidite?

Podigao je zemičku da bi mi pokazao bočni presek. Svi slojevi su jasno razdvojeni. Zelena salata, sir, meso, crni luk. Nije kao oni bučkuriši koje nam obično služe. Naručite jedan.

Već sam jeo, hvala.

Šteta.

Zagrizao je zemičku dok sam ga natenane proučavao. Izgledao je pomalo istrošeno, kako izgledaju neki naučnici na vrhuncu karijere. Dok kao mladić nije mnogo vodio računa kako se oblači, kao mnogi studenti fizike (uključujući i mene), to mu je sada sigurno prilično važno.

Jeste li čuli za Keslerov sindrom?, pitao me je. Odmahnuo sam glavom.

Đulio mi je rekao da hoćete da pričamo o smaku sveta. Kao i svi ovih dana, uostalom. Iako bi trebalo da shvatimo kako ne pričamo o smaku sveta, već o kraju ljudske civilizacije, što je nešto sasvim drugo. Kako bilo da bilo, dok sam vas čekao, pao mi je na pamet Keslerov sindrom.

Olizao je majonez sa kažiprsta, uzeo mobilni i potražio sliku. Šta vidite ovde?

NLO?, upitao sam više u šali.

NLO, tako je, to svi kažete. Šteta što NLO ne postoji i što je ovo prava fotografija. Ovo su sateliti koje je jedna od ovih novih kineskih internet- kompanija lansirala jedan za drugim. Ne možete ni da zamislite količinu materijala koji kruži iznad naših glava, praktično smo već prepunili niske orbite.

Okrenuo je hamburger i opet zagrizao ivicu. Možda je hteo da ostavi za kraj onaj sočniji, središnji deo.

Zamislite da neki zavrtnaj ispadne iz nekog od tih satelita. To se stalno dešava, zar ne? Zavrtnji ispadaju. E pa dobro, taj zavrtnaj kreće se brzinom od oko trideset hiljada

kilometara na sat, to je projektil. Pri toj brzini lako može da probije podebeli čelični lim. A sad zamislite da zavrtnaj pogodi neki drugi satelit, da se on raspadne u paramparčad i rasprši naokolo veliku količinu drugih metalnih projektila koji pogode druge satelite.

Lančana reakcija.

Upravo tako, lančana reakcija. Šta će na kraju biti sa svim tim uskovitlanim materijalom? Niko nema pojma. Jedan deo bi, međutim, mogao da padne na Zemlju, kao neka vrsta kiše asteroida. To se zove Keslerov sindrom i znate šta? To je *realna* pretnja. Ljudi ne razmišljaju o tome zato što ne znaju za to. To znaju samo oni isti ljudi koji izbacuju satelite u vazduh i koji od tako zarađenog novca prave sebi atomska skloništa. Ali ljudi koji sede ovde, za ovim stolovima, ne razmišljaju o tome. Sada su svima na pameti Islamska država i globalno zagrevanje, ali činjenica je da postoji bezbroj konkretnijih pretnji. Suša, trovanje rezervi vode, pandemije – rekao je to, stvarno je to rekao! – pobuna veštačke inteligencije. Pored onih koje su, izgleda, izašle iz mode. Kao što je dobra stara nuklearna zima.

Dok sam ga slušao, na tren sam pomislio na svog oca. Na vreme kada je nedeljom išao za majkom po kući prateći je kao dron: u perionicu, na balkon, u kuhinju, ne prestajući da priča o naftnoj krizi, zagađivanju vazduha ili svetlosnom zagađenju. Jedna katastrofa mesečno. Zapitao sam se da li je i Noveli takav muž, da li sam, na kraju krajeva, i ja takav muž.

A oblaci?, upitao sam ga.

Noveli je napravio grimasu. Oblaci su komplikovani. Oni visoki zadržavaju vlagu, dakle, doprinose pregrevanju planete. Oni niski odbijaju sunčevu svetlost i tako je hlade. I korisni su i štetni, sve u svemu, vrlo je zapetljano. Neki misle da će nam klimatske promene doneti svet bez oblaka.

Vedro nebo i danju i noću, trista šezdeset pet dana godišnje. Pretpostavljam da bi se to nekome dopalo. Meni ne bi.

Video sam da sakupljate fotografije na svom sajtu.

To je takmičenje za studente. Treba da fotografišu najzanimljiviji oblak. Ali otvoreno je i za druge. Možete da učestvujete ako hoćete.

Ja ne snimam.

Kako hoćete.

Ne umem da rekonstruišem šta smo još te večeri rekli jedan drugom, između ostalog i zato što smo dugo ostali zajedno, najpre ispred pivnice, ispod preterano toplih gasnih grejalica, a onda na ulici, dok smo išli pored Botaničke bašte. Sigurno smo pričali o konferenciji Ujedinjenih nacija u koju Noveli nije polagao velike nade, i čežnji koju smo obojica gajili prema jednoj vrsti apstraktne fizike. I sigurno me je posle nekog vremena upitao da ga ja to slučajno ne intervjuišem.

Mislim da ne.

Možete da me intervjuišete ako hoćete, rekao je i ja sam, usred te priče o smaku sveta, postao svestan njegove taštine.

Dok smo šetali, u jednom trenutku me je pitao imam li decu. Odvratio sam mu, kao iz topa, pitanjem: A vi? Dvoje. Drugo je stiglo dosta vremena posle prvog, koje je tada već imalo sedam godina. Prokomentarisao sam da je to možda protivrečno ukoliko neko vidi budućnost onako kako je on vidi. I protiv svoje volje, postao sam pomalo krut. Noveli je rekao: Kako da se nadamo da ćemo sve preživeti ako se ne uzdamo u decu?

Kad smo stigli pred njegov ulaz, nismo više razgovarali, poslednjih deset minuta samo smo hodali i ništa više. Na ulici više nije bilo nikoga. U toj tišini setio sam se napada i pomislio da se neću vratiti metroom iako to nije imalo mnogo smisla. Samoubilački napadi pretpostavljaju masu ljudi, određenu spektakularnost.

Čime se tačno bavite?, upitao me je Noveli, kao da mu se cele večeri neka sumnja motala po glavi.

Ja sam pisac.

Đulio mi je rekao da radite u novinama.

Radim u novinama, ali sam pisac.

Bio sam zbog nekog razloga razočaran. Kao da sam pogrešno protumačio smisao te večeri i kao da se Noveli prema meni poneo kao prema nekom običnom sagovorniku, počev od priče o Keslerovom sindromu pa nadalje; to su bili privlačni pojmovi koje bi servirao i nekom svom studentu.

Počeo je da petlja s ključevima, otvorio vrata. E pa dobro. Želim vam onda sreću sa tekstom. Imate moj broj telefona ako vam još nešto treba.

Dok sam bio u Parizu, Lorenca je razradila ideju o odmoru na nekom ostrvu kao vrlo savremenom obliku bračne terapije. Nema tog bola, kaže zapadna mudrost, koji jednonedeljni boravak u tropima ne može da izleči. Možda putovanje avionom na Karibe usred zime nije baš najlogičniji korak posle samita o klimatskim promenama: pošto se količina ugljen-dioksida na takvom letu procenjuje na hiljadu kilograma po osobi, u atmosferu smo ukupno ispustili oko četiri tone CO₂ da bismo prevazišli tugu koja nam se ugnezдила u braku. Isplatilo se. Moja ekološka svest je nakratko potisnuta u stranu.

Kažu da Gvadalupa ima oblik leptira. Ako je to tačno, naše letovalište nalazilo se na desnom krilu, u središtu malog zaliva. Na dolasku su nam dali dva minijaturna urolana peškira, umočena u mirišljavu vodu da operemo lice. U velikim bazenima u predvorju živeli su jastozi koji su lenjo pomerali antene. Sedeći na belim sofama, još ošamućeni od putovanja, slušali smo o bezbrojnim mogućnostima za opuštanje, koje su nam stajale na raspolaganju, i o odgovarajućim načinima

plaćanja. Nakon doplate dobili smo sobu s pogledom na okean. Dopašće nam se sigurno. I zaista nam se dopala.

Pošto smo raspakovali kofere, sišli smo na plažu dok se još videlo. Lorenca je imala novu haljinu za plažu sa geometrijskim šarama; ostavila ju je na jednom deblu koje sigurno nije struja tu nanela – isuviše se dobro uklapalo u okolinu. Ušli smo u vodu i jedna raža je prošla na dva metra od naših nogu: dobar predznak. Talasi su bili blagi, jedva приметni. Lorenca me je obuhvatila nogama oko struka i ja sam je nosio skakućući u plicaku. Nije loše što ćemo opet biti zajedno, rekla mi je na uvo. Kod kuće su nas stalno prekidal: prekidao nas je posao, prekidao nas je Euđenio, prekidal su nas telefonski pozivi. Stegla me je svom snagom koju je imala u kvadriicepsima, osetio sam da se podmladila i prvi put posle tolikih nedelja nisam više bio tako siguran u svoje razočaranje, u prigušenu srdžbu koju sam osećao prema njoj. Lorenca mi je prešla vlažnom rukom preko lica, kao da hoće da prekine moj unutrašnji monolog, ma kakav on bio. Poljubili smo se, a onda smo se razdvojili, ali smo nastavili da ponavljamo, na smenu, kako je ostrvo u obliku leptira predivno mesto i kako bismo voleli da zauvek ostanemo na njemu.

Ovo savršenstvo trajalo je samo do večeri kada sam, idući za njom kroz restoran, psovao besmisleno postojanje tri različita menija, od kojih je jedan bio sa japanskim mesom. Zar su u tropima stvarno potrebne sveže jagode? I flaširana voda „san pelegrino“? Zar je moguće da nema vode ako ne u neposrednoj blizini, ono bar na udaljenosti manjoj od šest hiljada kilometara? Lorenca se iznenada okrenula s tanjirom u ruci i, kolebajući se da li da ga ispusti na pod ili mi ga zavrljači u lice, rekla: Ti si protiv rasipanja, ja to razumem i poštujem. Ali ja sam protiv tuge. Dakle...

Dakle, samo opušteno: to je bila parola hotela. Opušteno, opušteno, opušteno, opušteno.

Tretman na bazi toplih kupki i pinja kolada u četiri po podne dali su rezultate. Ponovo smo vodili ljubav, što je, uostalom, pravi razlog našeg dolaska ovamo. Lorenca bi posle čitala u krevetu ležeći na stomaku, i dalje bez gaćica, i delovala bi spokojno. Mogao sam ponovo da joj priđem ili da ležim pored nje i podvlačim najubedljivije delove u knjizi koju mi je Đulio pozajmio odlažući zadovoljenje želje. Ovakav bi, mislio sam, sve vreme morao da bude život parova: ispunjen ovom senzualnošću. Možda je Lorenca u pravu, možda su moja očekivanja u vezi s očinstvom preterana, možda sam postao žrtva idealizacije. Postoji bezbroj parova koji žive bez dece i ništa ne navodi na zaključak da su manje ostvareni ili manje srećni od drugih. Između nas je, međutim, čak i u sobi s pogledom na okean i dalje postojao osećaj da smo stigli do kraja, naročito u razgovorima, kao da se i u središtu uživanja otvorila pukotina. Naša lična ozonska rupa.

Dajmond je u *Slomu* prikazivao neku vrstu paradoksa. Objašnjavao je kako se civilizacije, od kojih svi očekujemo da napreduju ka boljitku, ponekad razvijaju u suprotnom smeru, nesvesno stvarajući uslove za sopstvenu propast. Najočigledniji je primer Uskršnjeg ostrva: dugo se mislilo da su domoroce desetkovale epidemije bolesti koje su doneli Evropljani, pre svega sifilisa i velikih boginja, ali je prema jednoj novijoj teoriji opadanje njihovog broja povezano sa džinovskim statuama koje su ostavili kao svoju baštinu, s onim četvrtastim i zagonetnim bistama, okrenutim leđima prema moru. Da bi prebacili monolite, domoroci su, naime, morali da ih prevlače preko balvana, a da bi napravili balvane, posekli su šume na ostrvu. Ostavši bez drveća, ekosistem

je poludeo, što je izazvalo odrone, oskudicu i građanske ratove. Ostrvljani su u poslednjem periodu pribegli kanibalizmu. Kanibalizmu, možeš li da veruješ?, rekao sam Lorenci.

Ona mi je okrnula butinu kažiprstom ne odvajajući pogled od svoje knjige. Pomerajući podignute noge kao makazice, na način vrlo sličan onom na koji su jastozi u predvorju mrdali antene, rekla je: Nisi poneo ništa drugo za čitanje?

Sredinom nedelje prijavili smo se za izlet po unutrašnjosti ostrva. Nije nam se stvarno išlo, ali tako smo hteli da ublažimo osećaj krivice zbog toga što se maltene nismo pomerili s hotelske plaže.

Krenuli smo u devet ujutru kombijem, zajedno s jednim holandskim parom. Pratili smo stazu s blagim uzbrdicama i nizbrdicama koja vodi u unutrašnjost tropske šume, okruženi cvrkutom ptica. Na toj geografskoj širini sve izgleda bujnije, vlažnije, uzbudljivije. Posle dana provedenih na suncu, hlad mi je doneo neočekivano olakšanje.

Sa zanimanjem sam pratio vodičevu priču o nekom drvetu koje potiče iz zapadne Afrike i koje brzo potiskuje autohtono rastinje. Njegov naučni naziv je *Dichrostachys cinerea*, ali ga u Africi zovu „božićno drveće“. U aprilu cveta ljupkim žutim i ljubičastim cvetovima, zbog kojih ljudi nakratko zaborave koliko je štetno. Verovatno sam preterao s pitanjima pošto su Holandani počeli da pokazuju znake nestrpljenja, a Lorenca je uzdisala onako kako je ponekad radila kada sam se ponašao kao učiteljičin miljenik.

Vratili smo se na obalu. Ručak je organizovan u hladu mangrova. Pristizale su i druge grupe, turisti koji su odseli u drugim hotelima i koje su doveli drugi tur-operatori, pa je gužva pokvarila utisak ekskluzivnosti koji nam je, između

ostaloga, obećan kad smo se prijavili za izlet. Zajedno sa Holanđanima, zauzeli smo jedan od drvenih stolova, raširivši se više nego što smo morali kako nikom ne bi palo na pamet da nam se pridruži.

Zapodenuo sam s Otom razgovor o kvalitetu letovališta i o tome kako su putovanja postala stresnija posle terorističkih napada u Parizu. Bio je inženjer, radio je u automobilskoj industriji, ali najviše se bavio marketingom. Tema održivosti ležala mu je na srcu. Popili smo po jedan, dva, tri ti' punča.* Razgovarali smo, naravno, i o kreolskoj hrani i o tome kako na duže staze dosadi čoveku.

Na povratku sam zaspao u kombiju, tako čvrsto da sam propustio poslednju etapu. Kad su ušli u kombi, ostali su, uključujući i Lorencu, delovali uzbuđeno. Zakleli su se da je šteta što sam propustio posetu vili u kolonijalnom stilu, jer ju je vredelo videti.

Pretposlednjeg dana smo iznajmili auto kako bismo otišli na plažu na koju su nam Holanđani skrenuli pažnju: život u letovalištima svodi se na priče o plažama. Kad smo stigli na kraj staze koja je prolazila kroz makiju, shvatili smo da je to nudistička plaža. Šta da radimo?, upitao sam. Lorenca je slegnula ramenima: Kad smo već ovde...

Skinuli smo kupaći kostim i kupaće gaće, stavili ih u torbe i prostrli peškire na zemlju, ali bilo nam je pomalo neobično da tako ležimo pa smo ušli u vodu. Bilo je prilično zabavno. Dok smo plutali na tridesetak metara od obale, holandski par nam se pridružio. Nisu nam rekli da će doći, inače bismo verovatno otišli na neko drugo mesto. Predivno je, zar ne?, rekao je Oto.

---

* Koktel s rumom. (Prim. prev.)

Lorenca je razgovarala sa ženom koja je izgorela na suncu i imala crvene pečate po koži i trag dvodelnog kupaćeg kostima. Noge su joj pod vodom delovale glomaznije zbog prelamanja svetlosti.

U pokušaju da prevaziđem osećaj nelagode, rekao sam Otu kako sam, na tom kratkom potezu koji je prevalio da bi stigao do nas, primetio da dobro pliva. Ispričao mi je da u Holandiji sva deca moraju da dobiju diplomu iz plivanja, koja ima tri nivoa: na ispitu treba da se pliva u cipelama i odeći i treba da se prođe kroz tunnel tako što se roni na dah.

To je, pretpostavljam, zato što Holandiji preti opasnost da je voda preplavi zbog podizanja nivoa mora.

Oto me je zbunjeno pogledao: Podizanje nivoa mora? Ma ne. To je zato što ne želimo da se u Amsterdamu ljudi dave u kanalima.

Sve četvoro smo razgovarali nagi i ja to nikako nisam mogao da smetnem s uma. Jesi li ih video?, upitao me je najzad Oto pokazavši mi plažu. Među rastinjem sam nazirao tamne siluete mladića šćućurenih u polutama. Trljali su međunožje u ujednačenom ritmu, kao na nekoj vežbi iz meditacije, ali zbog udaljenosti nisam mogao da vidim imaju li kupaće gaće na sebi. Šta to rade?, upitao sam naivno, a Oto se nasmešio, kao da je moje pitanje pre aluzija nego pravo pitanje.

Kasnije smo prihvatili njihov poziv na večeru. Obukli smo se bolje nego inače, što je bilo glupo; ja sam čak obuo cipele iako je, kao i uvek, trebalo da siđemo u prizemlje, izađemo na terasu restorana, pridemo, jedan po jedan, švedskom stolu s jelima koja smo već znali napamet i naručimo isto crno vino sa zatvaračem na odvrtnje, koje će nam na kraju naplatiti jer nije uračunato u cenu.

Samo što smo ovoga puta sedeli za stolom Ota i Maike, naših novih prijatelja, koji su živeli u Hagu, ne u Amsterdamu,

nego u Hagu, u stvari, na dvadesetak kilometara od grada, u jednoj od onih tipičnih kuća kojih se setite kad pomislite na Holandiju, da, baš tih... ma naravno da smo bili, više puta, bili smo i u Maurichausu, ah, ne izgovara se tako? Da, naravno, i nas je očarala *Delftska veduta*, s onim svetlom koje kao da ne pada na sliku, nego izbija iz samog platna...

Nisu se zvali Oto i Maike. Nemam pojma kako su se zvali, ne postoji nijedan razlog zbog koga bih morao da zapamtim njihova imena. Uhvatio sam ispod stola Lorencu za ruku i ona me je nežno pomilovala palcem po sredini dlana, što je značilo da je saglasna.

Nekoliko sati kasnije, kad sam se probudio, Holanđani nisu više bili u sobi. Lorenca je spavala, ležeći dijagonalno u krevetu, što je dokaz da je noć bila neobična. Pokrio sam joj noge krajem čaršava i ustao. Prozor je bio širom otvoren, izašao sam na terasu. Sasvim tanka ružičasta traka pružala se paralelno sa horizontom. Nebo iznad nje prelivalo se iz svetloplave u tamnoplavu. Jednoga dana, pomislio sam, ovo ostrvo više neće postojati, više neće postojati ova terasa, ni mi više nećemo postojati. Poput potopljenih atola, Lorenca i ja nećemo ostaviti nikakav trag za sobom.

Nad morem se pojavio okrugao, gust, nepomičan, neverovatno gladak oblak. Gasoviti leteći tanjir koji se malčice sužavao pri dnu, kao da prati neku spiralu. Vratio sam se u sobu da uzmem telefon. Snimio sam oblak i poslao sliku Noveliju napisavši samo: Gvadalupa.

Odmah mi je odgovorio: Lentikularni oblak. Fluks vazduha udara o prepreku i oblikuje se. Nije tako redak, ali ga je teško videti na toj geografskoj širini. Mogu li da ga stavim na sajt?

Ubrzo je stigla druga poruka: Pogledajte dobro rubove, možete da primetite prelivanje boja. To su kapljice koje prelamaju svetlost. Hajde da se vidimo ako dolazite u Pariz.